

Национален съвет за журналистическа етика

РЕШЕНИЕ № 15 от 27.04.2022 г.

Комисията по журналистическа етика на свое редовно заседание на 27.04.2022 г. в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ: Нели Огнянова

ЧЛЕНОВЕ: Александър Кашъмов
Бойко Василев
Весислава Антонова
Гена Трайкова
Даниела Тренчева
Диляна Илиева
Илия Вълков
Ирина Недева

изслуша доклад по сигнал на Съвета за електронни медии (СЕМ) срещу предаване, излъчено на 10 април 2022 г. по програма „Хоризонт“ на Българското национално радио (БНР) с водещ П. В. с наименование „Политически некоректно“, изпратен за преценка по компетентност спазени ли са разпоредби от Етичния кодекс на българските медии.

ПРОЦЕДУРА

1. Сигнал с вх. № 09-012/2022 г. твърди нарушение на Етичния кодекс на българските медии от страна на *Българското национално радио*.
2. Сигналът е допустим по смисъла на чл. 7 и чл. 8 от Правилника за дейността на Комисията по журналистическа етика. Подаден е в срок и съдържа всички необходими реквизити.
3. Копие от сигнала и искане за становище са изпратени до *Българското национално радио*.
4. По повод сигнала е постъпило писмено становище в срока, определен в Правилника.
5. В разглеждането на преписката не участва Ирина Недева.

II. СИГНАЛ

Със сигнала СЕМ изпраща запис от посоченото предаване на БНР от 10 април 2022 г. и иска Комисията за журналистическа етика да се произнесе има ли нарушение на разпоредби от Етичния кодекс на българските медии.

III. РАЗПОРЕДБИ ОТ ЕТИЧНИЯ КОДЕКС НА БЪЛГАРСКИТЕ МЕДИИ, ЧИЕТО НАРУШАВАНЕ СЕ ТВЪРДИ:

1.1.1 Ще предоставяме на обществото точна и проверена информация и няма преднамерено да скриваме или изопачаваме факти.

2.6.4 Ще се въздържа от възхваляващо или придаващо излишна сензационност при отразяване на престъпления, насилие и жестокост.

IV. СТАНОВИЩЕ НА МЕДИЯТА

Получено е становище, подписано от генералния директор на БНР, е което се посочва:

„На 10.04.2022 г. по време на предаването „Политически некоректно“, започнало около 12:20 часа, водещият П. В. е разпространил информация за превземането на българския кораб „Царевна“ от украинския батальон „Азов“ в гр. Мариупол, Република Украйна, която по-късно е опровергана от Министерството на външните работи.

Водещият съобщава в ефира на предаването, че бойци от батальона „Азов“ са задържали кораба „Царевна“ и намиращите се на борда му български моряци. Журналистът изрично посочва, че информацията не следва да се приема като новина, защото не е потвърдена от два независими източника. Цитира източника на информацията – заместник началникът на Народната милиция на Донецката народна република, цитиран от Агенция ТАСС и акцентира, че тази информация е съобщена единствено от руски източници. С тези действия водещият на предаването е спазил изискването да посочи произхода на информацията.

Минути по-късно, информацията е опровергана от госта в предаването г-н К. К., който заявява, че в разговор с министър-председателя К. П., последният му е съобщил, че са проведени разговори с капитана на кораба и че моряците са добре. В емисията новини, излъчена в ефира на програма „Хоризонт“ в 13:00, се посочва, че българските власти отричат съобщенията на руски медии, че българският кораб „Царевна“, който е в Мариупол, е превзет от украински части. След емисията новини, това опровержение е оповестено и от водещия на предаването „Политически некоректно“, който съобщава, че „българските институции са в контакт с българските моряци и опровергават като фалшива новината разпространена в руски сайтове, че корабът е превзет“, цитирайки ръководителя на пресцентъра на Министерството на отбраната.

Разпространението на информацията за превземането на кораба не цели сензационност или изопачаване на факти. Целта на водещия, посочена и в рамките на самото предаване, е била да провокира максимално бърз отговор от страна на компетентните органи – официално потвърждение или опровержение – тъй като същата информация, по силно чувствителна за българското общество тема, вече е разпространявана в български страници в интернет.

Въпреки декларираните от страна на водещия намерения, Програмният съвет на БНР е приел единодушно, че с разпространението на непроверената информация са нарушени разпоредби на Правилника за редакционната дейност на БНР и Етичния кодекс на служителите на БНР, свързани с осигуряването на обективна, навременна и точна информация и разнообразие от гледни точки и със спазване на принципите за точност, достоверност и недопускане на дезинформация. В тази връзка на водещия на предаването е наложено дисциплинарно наказание съгласно Кодекса на труда.“

V. ФАКТИ

Темата на предаването е *„Защитават ли управляващите българските национални интереси“*. Водещият обявява в самото начало на предаването: *„Започвам с една притеснителна информация, нарочно казвам информация, а не новина, защото не е потвърдена от два независими източника. Но пак казвам, притеснителна е - българските интернет сайтове вече я препечатват, може да се намери навсякъде в интернет, ето каква е тази информация: Украински националисти оттеглящи се от Мариупол са заловили два чуждестранни кораба – „Царевна“ и „Лейди Августа“, това каза заместник началникът на Народната милиция на Донецката народна република Е. Б. Все още не е известна съдбата на членовете на екипажа на тези кораби и тяхното здравословно състояние - това пък съобщава Агенция ТАСС. Припомням ви, че на кораба „Царевна“ има 17 български моряци. Отново повтарям, не е потвърдена тази информация и силно се надявам в следващите минути някой от*

българското правителство да реагира, да ни каже повече, какво се случва с българските моряци, което разбира се е нашата основна грижа.“

Източниците на тази информация са официалната агенция на Руската федерация –ТАСС, както и източник от Народната милиция на Донецката народна република, която, както е известно, е под руски контрол.

В студиото е поканен председателят на ПП *Възраждане*. По-нататък в предаването водещият П. В. беседва с политика, който изразява и аргументира отчетлива позиция за *„заплахата НАТО“*. Разговорът преминава към посланичката на Руската федерация, чиято позиция е наречена от госта *„детско есе на фона на безпардонните действия на американските посланици, като се прави обзор на актове на посланици години назад“*. По повод членството в еврозоната гостът казва, че *„българският лев ще бъде унищожен“* и *„се обезсмисля съществуването на последния елемент от българската независимост – фискалната независимост, което окончателно ще ни ликвидира като държава“*. Водещият изслушва тези твърдения и казва *„Благодаря Ви за този разговор“*.

След прекъсването за новинарската емисия П. В. продължава със следното: *„Имаме и официалната българска позиция. Българските институции опровергават като фалшива новината за превземане на кораба. Мениджърът е казал, че на кораба няма чужди хора. Външно министерство също отрича новината, ситуационният център се е свързал с моряците, които са добре.“* Прочитат се и мнения в социалните медии, остро критични в мнозинството си към правителството – *„клекнали пред янките“*, *„пълен контрол на Запада“*.

Следва критично включване, в което слушател казва, че предаването е едностранчиво и се провежда следният разговор:

- „- Не е редно слушател да прави забележки, но не мога да разбера как един час тиражираме едно мнение.*
- Потърсихме, не ме ли чухте, друго мнение преди малко.*
- Но не след един час с едно мнение.*
- Ами след като го има по всички сайтове и хората го четат и питат защо медиите мълчат, е редно медиите да се изкажат.*
- Няма да ви правя справка на сайтовете, но те са пълни с най-различни мнения.*
- Аз казах, че не е новина, но е информация, защото по този начин управляващите реагират много бързо.“* По отношение на госта - председателя на ПП *Възраждане*, водещият обяснява на слушателя, че *„поканата е отдавна“*.

До края на предаването се обсъждат теми, по които *„се е натрупало обществено напрежение“*: *„логично е свалянето на вето за Северна Македония да е предмет на сделка с Брюксел“*; *„зад момчетата прозират груби корпоративни интереси“*; *„демокрацията е заменена от финансовите интереси и сделките за постове“* и др. п.

VI. МОТИВИ

КЖЕ разгледа сигнала на СЕМ, приложените към него материали и становището на БНР. СЕМ предлага да се обсъди съответствието на предаването с две разпоредби на Етичния кодекс.

Точност

Етичният кодекс съдържа следното изискване: *1.1.1 Ще предоставяме на обществото точна и проверена информация и няма преднамерено да скриваме или изопачаваме факти.*

1. Не се спори, че в обсъжданото предаване е предоставена непроверена информация.

2. Комисията взема предвид, че изискването на т.1.1.1. не е абсолютно и в журналистическата практика е допустимо в отделни случаи *по изключение* да се предостави непроверена информация по преценка на редакцията, например в следните хипотези:

- когато *не е възможно да се намери втори независим източник*, например поради недостъпния характер на отдалечено събитие или поради други причини;
- или когато *има спешност*, например при природно бедствие, и информацията ще подпомогне слушателите напр. при евакуация, подготовка за спасителни действия и пр.

Други независими източници е възможно да се използват, такива съществуват и са достъпни. КЖЕ взе предвид, че понякога институциите не са особено комуникативни, но точно по отношение на кораба „Царевна“ наличните факти не показват такова отношение.

Ето защо Комисията се съсредоточи върху въпроса дали в конкретния случай е налице *ситуация на спешност или извънредност*, която да наложи *по изключение* да се предостави непроверена информация, като взе предвид още, че става дума за *обществена медия*, към която *изискванията за достоверност са традиционно особено високи*.

3. Бяха обсъдени фактори, които в обсъждания случай е вероятно да са довели до откриването на предаването с новината за превземането на кораба „Царевна“: *„Започвам с една притеснителна информация, нарочно казвам информация, а не новина, защото не е потвърдена“*.

- **Реален фактор** в медиите е желанието *първи да поднесеш* на аудиторията определена новина, защото медиите искат да привлекат вниманието на много фрагментираната аудитория. КЖЕ смята, че в конфликта между *бързина* и *достоверност*, особено когато става дума за война, живот на хора и мощен политически ефект на непроверената новина, какъвто несъмнено е случаят, обществената медия трябва да е еталон за качествена и отговорна към хората журналистика, а качествената журналистика е на първо място *етична журналистика*. В случая стандартът за точна и проверена информация не е спазен - общественото радио, финансирано с публичен ресурс за качествена журналистика - коментира обстоятелствено невярна информация, без да е доказано, че ситуацията налага предимство на *бързината пред достоверността*.

- Комисията обсъди и **втори фактор**, заявен от водещия: *Аз казах, че не е новина, но я излъчихме, защото в такива случаи управляващите реагират много бързо*. Задължението за предоставяне на проверена информация, регламентирано в Етичния кодекс на българските медии, следва да се разбира като предполагащо *предварителна* проверка. Разгласяването на непроверена информация в ефир *не е способ за проверка на информацията*, както невярно и манипулативно е било заявено. Журналистите по принцип следва да проверяват информацията, *преди да са в ефир*, както изисква т. 1.3.1. *Ще се стремим да проверяваме информацията преди нейното публикуване, като търсим и използваме различни източници, и доколкото е възможно ще посочваме нейния произход*. Съзнателното разпространяване на дезинформация в медиите, съгласно Етичния кодекс, не може да бъде оправдано с катализиране на реакцията на институциите. В случая с обществена медия, която е приела преди много години и собствен документ относно журналистическата етика, такъв подход е абсурдно явление.

От друга страна, ако дезинформацията катализира нещо, това със сигурност са страховете и тревогите на голямата аудитория на БНР и, в частност, би трябвало да се държи сметка и за близките на моряците.

- Накрая, КЖЕ взе предвид и **трети фактор**, посочен от водещия: *„Ами след като го има по всички сайтове и хората го четат и питат защо медиите мълчат, е редно медиите да се изкажат“*. Комисията не споделя аргумента *„включвам го в предаване на общественото радио, защото го има по всички сайтове“*. Точните науки са доказали виралния ефект на дезинформацията и е абсурдно общественото радио да работи с аргумента *„има го навсякъде“*, преди да има резултат от проверките за достоверност. Ролята на етичната и професионална журналистика е да се стреми да гарантира на аудиторията проверена и вярна информация, независимо от наличния непроверен информационен поток. Тя изпълнява ролята си на *„обществен страж“*, призната от Европейския съд по правата на човека, включително като способства за това, гражданите да получават проверена и качествена информация.

4. В становището на БНР се казва, че гостът на предаването опровергава непроверената информация: *„Минути по-късно, информацията е опровергана от госта в предаването г-н К. К., който заявява, че в разговор с министър-председателя К. П., последният му е съобщил, че са проведени разговори с капитана на кораба и че моряците са добре.“* Всъщност от разговора става ясно друго: К. К. ден по-рано е влязъл в контакт с министър-председателя и е знаел лично от него, че няма такова превземане на кораба и че моряците са добре. Но в предаването К. К. не кредитира официалния източник: *„Но, държа да отбележа, че ако украинците са взели българския екипаж за заложник, те няма да искат това нещо да се научи, защото както се сецат, това ще накърни техния образ на невинни жертви на руската агресия. И може да се предполага, че ако българите са взети за заложници, в момент, в който сателитният телефон звънне, най-вероятно, ако капитанът е с насочено към челото дуло на оръжие, трудно би могъл да каже друго от това, което му казват да каже. Към настоящия момент ние не може да сме сигурни за какво точно иде реч...“* Предположенията на К. К. нямат никаква фактическа основа, но внушават недоверие в твърдението на министър-председателя, поради хипотетични сценарии какво може би можело да се случи на кораба. Водещият не взема отношение.

Комисията за журналистическа етика напомня, че в решението *Times Newspapers Ltd v. the United Kingdom* (2009) Европейският съд за правата на човека подчертава, че член 10 ЕКПЧ не гарантира напълно неограничена свобода на изразяване, дори по отношение на отразяване на въпроси, пораждащи сериозно обществено безпокойство. Когато упражняват правото си на свобода на изразяване, медиите трябва да действат по начин, съответстващ на техните *задължения и отговорности*. Според Комисията в най-висока степен това се очаква от обществените медии.

5. В заключение, КЖЕ се обедини около заключението, че не е налице ситуация, която да е налагала разпространение на непроверена информация – нарушение на т. 1.1.1. във връзка с т.1.3.1., изискващи *предоставяне на точна и проверена информация*, като информацията се проверява, доколкото е възможно, *преди* нейното разпространение, а не *чрез* разпространението на непроверена информация.

6. Стандарт на Етичния кодекс е при непроверена информация слушателите да бъдат предупредени за това. Неизпълнението на това изискване би било самостоятелно

нарушение на т. 1.3.4. *Винаги ще посочваме, когато информацията не е потвърдена от Етичния кодекс. В случая стандартът е спазен.*

Излишна сензационност

Сигналът на СЕМ поставя пред КЖЕ и въпроса дали е спазена още една разпоредба от Етичния кодекс - 2.6.4. *Ще се въздържа от възхваляващо или придаващо излишна сензационност отразяване на престъпления, насилие и жестокост.*

1. БНР разпространява информация, че украински батальон в обсадения Мариупол е задържал два кораба, от които единият е корабът „Царевна“ и на него се намират българските моряци, взети за заложници. От гледна точка на съдържанието на информацията, това е отразяване на насилие.

2. Комисията обсъди дали е излишна сензационност. *Сензационност в българския език означава привличане на голям публичен интерес, обикновено преднамерено; сензационно е атрактивно, шокиращо. Първите думи в предаването имат за цел да привлекат вниманието: „Започвам с една притеснителна информация ... Все още не е известна съдбата на членовете на екипажа на тези кораби и тяхното здравословно състояние... и силно се надявам в следващите минути някой от българското правителство да реагира...“*

3. Комисията взе предвид становището на БНР, съгласно което *„Разпространението на информацията за превземането на кораба не цели сензационност или изопачаване на факти“*. Макар изискването за *„недопускане на излишна сензационност“* принципно да изисква от журналиста не само да не цели, но и да не допуска излишна сензационност – тоест активно да е ангажиран с цялостното информационното послание, КЖЕ взема предвид необходимостта от баланс между свободата на изразяване и защитата на аудиторията и в случая не намира достатъчно аргументи за установяване на нарушение на т.2.6.4.

КЖЕ използва повода да напомни отговорността на обществените медии за качествена журналистика, точност и достоверност, които са в основата на доверието към тях. Комисията вече е имала възможност да заяви¹, че при отразяването на военните действия и, по-общо, конфликта между Украйна и Руската федерация, аудиторията следва да бъде информирана и за гледната точка и тезите на агресора, в случая Кремъл, но винаги в контекст. *Ако в подобни случаи липсва контекст, медиите се превръщат в обикновен ретранслатор и усилвател на пропагандата на агресора във войната.*

На основата на събраната информация и направения анализ, във връзка с чл. 17, ал. 1 от Правилника за дейността, Комисията за журналистическа етика прие следното

РЕШЕНИЕ:

Във връзка с получен сигнал от Съвета за електронни медии с вх. № 09-012/2022 по повод предаването *„Политически некоректно“*, излъчено от БНР, програма *„Хоризонт“* на 10 април 2022 г., КЖЕ установи **нарушение на т.1.1.1. във връзка с т.1.3.1.**, и не установи нарушение по т. 2.6.4. от Етичния кодекс на българските медии.

¹ Становище за гледните точки в новините и актуалните предавания при отразяването на войната в Украйна от 15 март 2022 – <https://mediaethics-bg.org/category/stanovishta-i-preporaki/>

Председател на КЖЕ:

Нели Огнянова

Изпълнителен директор на Фондация "НСЖЕ":

Ева Петрова